

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: E-kirje komission tiedonannosta kyberturvallisuusakatemiaista

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: E-kirje komission tiedonannosta kyberturvallisuusakatemiaista (E 43/2023 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- opetusneuvos Päivi Bosquet, opetus- ja kulttuuriministeriö
- professori Päivi Leino-Sandberg, Helsingin yliopisto
- johtaja, tutkimusprofessori Taina Saarinen, Jyväskylän yliopisto
- toimitusjohtaja Peter Sund, Finnish Information Security Cluster — Kyberala ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Komissio julkaisi 18.4.2023 tiedonannon ”Kyberturvallisuuteen liittyvän osaamisvajeen pienentäminen EU:n kilpailukyvyyn, kasvun ja häiriönsietokyvyn parantamiseksi (”Kyberturvallisuusakatemia”)” (COM(2023) 207 final).

Valtioneuvoston kanta

Hallitusohjelman mukaisesti Suomi tukee toimia EU:n kriisivarautumisen vahvistamiseksi. Suomi pitää tärkeänä, että kyberturvallisuusosaaminen ja -koulutus nostetaan osaksi unionin kriisivarautumista ja kokonaisturvallisuutta. Alan osaamispulan ratkaisemiseksi esitetty koordinoitu lähestymistapa on kannatettava. Suomi katsoo, että eri toimijoiden, koulutustarjonnan ja rahoi-

Valiokunnan lausunto SiVL 10/2023 vp

tusmahdollisuuksien yhteen tuominen yhteiselle digitaaliselle alustalle voi lisätä läpinäkyvyyttä, saavutettavuutta ja uudenlaisia yhteistyömuotoja. On kuitenkin tarpeen huomioda, että kyberosaamisen osaajapulaan vastataan koko ajan jäsenmaiden koulutusjärjestelmien tutkimukseen perustuvalla koulutustarjonnalla. Suomi korostaa yhteistyötä olemassa olevien toimijoiden kanssa. Suomi katsoo, että digitaalisten palveluiden tulee olla yhteentoimivia ja hyödyntää mahdollisimman paljon jo olemassa olevia ratkaisuja.

Suomelle jää epäselväksi, mitä ehdotuksessa tarkoitetaan koulutuksen kehittämällä EU-tasolla, ja Suomi painottaa jäsenmaiden koulutusjärjestelmien kehittämisen sekä jäsenmaiden strategisen yhteistyön merkitystä. Suomi pitää tärkeänä, että pidempien koulutusten rinnalla on käytettävissä dynaamisia välineitä vastaamaan nopeasti työmarkkinoiden osaamistarvemuutoksiin. Samalla Suomi muistuttaa, että jäsenvaltiot päättävät tutkintojen viitekehysten sisällöstä sekä osaamisen tunnustamisesta.

Suomi katsoo, että kyberturvallisuuden koulutuksessa tulee huomioda myös soveltavat kyberturvallisuuden osaajat sekä kiinnittää huomiota osaajien monimuotoisuuteen. Suomi korostaa tarvetta kyberturvallisuustaitojen opettamiseen kaikilla koulutustasoilla. Työelämän osaamistarpeiden lisäksi huomiota tulee kiinnittää kansalaisten valmiuksiin vastata esimerkiksi tietoturvaloukkauksiin, informaatiovaikuttamiseen, opettajien valmiuksiin kasvattaa oppilaita kriittiseen medialukutaitoon sekä yleiseen kyberriskitietoisuuteen yhteiskunnallisen resilienssin lujittamiseksi. Suomi korostaa koulutuksen ja tutkimuksen välistä yhteyttä tarvittavan osaamisen turvaamiseksi. Suomi katsoo, että kyberosaamisen rinnalla huomiota tulee kiinnittää myös informaatioturvallisuusosaamiseen. Suomi katsoo, että Euroopan unionin kyberturvallisuusviraston ENISA:n toiminnassa tulisi välttää päällekkäisyyksiä kansallisten viranomaisten toiminnan kanssa. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että kyberturvallisuuden viranomaisille esitetyjä lisätehtäviä tarkasteltaessa pyritään hillitsemään ehdotuksesta syntyvä hallinnollinen lisätaakka.

Suomi huomioi komission ehdotuksen kyberturvallisuuden osaamisakatemian perustamisesta eurooppalaisen digitaali-infrastruktuurikonsortion (EDIC) muodossa ja seuraa sen kehitystä. Suomi pitää hyvänä uusien pysyvien rakenteiden sijaan sellaisia vapaaehtoisuuteen perustuvia eurooppalaisen tason ratkaisuja, jotka kehittävät yhteistyötä ja hyödyntävät olemassa olevia verkostoja ja välineitä nykyistä paremmin.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Komission tiedonannon mukaan sillä luodaan perusta EU:n lähestymistavan uudistamiselle EU:n ammattilaisten kyberturvallisuustaitojen parantamiseksi. Tavoitteena on pienentää kyberturvallisuuteen liittyvää osaamisvajetta ja saada EU:lle riittävä määrä osaavaa työvoimaa, jotta voidaan reagoida jatkuvasti muuttuvaan uhkaympäristöön, panna täytäntöön EU:n politiikkoja, joilla pyritään suojaamaan EU:ta kyberhyökkäyksiltä, sekä parantaa liiketoimintamahdollisuuksia ja kilpailukykyä.

Valiokunnan lausunto SiVL 10/2023 vp

Komissio ehdottaa alan osaajapulan ratkaisukeinona kyberturvallisuusakatemian perustamista. Akatemian tavoitteena on muodostaa keskitetty ja synergioita luova tietopiste kyberturvallisuuteen liittyvän koulutustarjonnan sekä rahoitusmahdollisuuksien ja kyberturvallisuustaitojen kehittämistä tukevien yksittäisten toimien edistämiseksi. Akatemian painopisteenä on kyberturvallisuusalan ammattilaisten osaamisen kehittäminen. Akatemian toteuttamista tuetaan 10 miljoonalla eurolla Digitaalinen Eurooppa -ohjelmasta.

Tiedonannossa ehdotetaan, että akatemian hallinnollinen muoto olisi eurooppalainen digitaalisen infrastruktuurin konsortio (EDIC). EDIC:in perustamisesta on päätetty Digitaalisen vuosikymmenen politiikkaohjelmassa. Tämän instrumentin on arvioitu tukevan jäsenmaiden yhteistä työskentelyä sekä yhteistyötä komission, Euroopan unionin kyberturvallisuusviraston (ENISA) ja Eurooppalaisen kyberturvallisuuden osaamiskeskuksen (ECCC) kanssa kansallisten kyberturvallisuuden koordinoitavien keskuksien tuella.

Sivistysvaliokunta suhtautuu komission tiedonannossa esitettyihin toimiin kriittisesti. Esitetyn digitaalisen alustan hyödyt eivät vaikuta olevan oikeassa suhteessa sen perustamisesta ja ylläpitämisestä aiheutuvaan hallinnolliseen työhön ja taloudellisten resurssien käyttöön. Valiokunta yhtyy myös asiantuntijalausunnossa esitettyyn näkemykseen siitä, että tiedonannossa esitetyt toimet eivät vaikuta tosiasiallisesti edesauttavan osaajapulan ratkaisemista.

Sivistysvaliokunta korostaa E-kirjeen kannan tavoin yhteistyötä olemassa olevien toimijoiden kanssa ja sitä, että kyberosaamisen osaajapulaan vastataan koko ajan jäsenmaiden koulutusjärjestelmien tutkimukseen perustuvalla koulutustarjonnalla. Digitaalisten palveluiden tulee olla yhteentoimivia ja hyödyntää mahdollisimman paljon jo olemassa olevia ratkaisuja.

EU:n toimivalta

Komission aloitteissa on noussut viime aikoina keskiöön osaavan työvoiman saatavuus mm. puhtaan siirtymän ja raaka-aineiden aloilla, kyberturvallisuudessa, akkuteollisuudessa, digitaalisten taitojen ja opettajien osaamisessa sekä avaruusalalla. Osaamisen kehittämiseen liittyvät toimet on komission aloitteissa muotoiltu ns. akatemioiksi, jotka samanlaisesta yleistermistä huolimatta eroavat toisistaan toiminnaltaan ja tavoitteiltaan. Yhteistä näille aloitteille on kuitenkin se, että ne on laadittu pääosin muualla kuin koulutuksen ja kulttuurin pääosastolla.

Kuten Suomen kannassa todetaan, tiedonannon perusteella jää epäselväksi, mitä ehdotuksessa tarkoitetaan koulutuksen kehittämisellä EU-tasolla. Valiokunta katsoo E-kirjeen kannan mukaisesti, että jäsenvaltiot päättävät tutkintojen viitekehysten sisällöstä sekä osaamisen tunnustamisesta. Valiokunnan asiantuntijalausunnossa todetaan, että kaavailtu EDIC-konsortioon perustuva malli antaa komissiolle vahvan ohjausroolin konsortion suuntaamisessa. Samoin komission asema korostuu käytännössä myös rahoituksesta päätettäessä. Asiantuntijalausunnossa pidetään lisäksi ilmeisenä, että ehdotuksen tavoitteena näyttäisi olevan myös tutkintojen sääntely ja niiden sisältöön vaikuttaminen. Näin ollen vaikuttaa kokonaisuutena arvioiden selvältä, että ehdotukset vahvistaisivat toteutuessaan komission asemaa koulutuksen suunnittelussa, koska sillä on keskeinen asema suunnitelmia tehtäessä ja rahoituksesta päätettäessä.

Valiokunnan lausunto SiVL 10/2023 vp

Valiokunta toteaa, että koulutus kuuluu EU:n ja jäsenvaltioiden toimivallanjaossa kansallisen toimivallan ydinalueisiin ja että unionin toimivalta on tällä alalla kevyttä. EU voi hyväksyä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä koulutusta koskevien tavoitteiden edistämiseen liittyviä toimia, jotka eivät merkitse jäsenvaltioiden lakien ja asetusten yhdenmukaistamista. Lisäksi neuvosto voi antaa komission ehdotuksesta suosituksia. Sivistysvaliokunta on aiemmin eri yhteyksissä (mm. SiVL 6/2021 vp, SiVL 36/2022 vp ja SiVL 1/2023 vp) painottanut, että päätöksenteko koulutuspolitiikasta tulee pitää jäsenmaissa.

Kun EU:lla ei ole koulutussektorilla lainsäädäntötoimivaltaa, komission tavoitteena vaikuttaa olevan pyrkimys ohjata koulutussektorille kohdistuvia toimia taloudellisilla panostuksilla. Sivistysvaliokunta on jo aiemmin (mm. SiVL 1/2023 vp) tuonut esiin, että on tärkeää tiedostaa myös ei-sitovan ohjauksen merkitys: muodollisesti ei-sitovalla — rahoituksella tai muulla instrumentilla tapahtuvalla — EU:n ohjauksella voi olla kansallisesti merkittäviäkin käytännön vaikutuksia. Siten valiokunta ei pidä tarkoituksenmukaisena, että komission roolia vahvistetaan koulutussektorilla tai siihen heijastuvilla toimilla.

Yleisen kyberriskitietoisuuden lisääminen

Tiedonantoa koskevassa Suomen kannassa korostetaan tarvetta kyberturvallisuustaitojen opettamiseen kaikilla koulutustasoilla. Lisäksi kannassa todetaan, että työelämän osaamistarpeiden lisäksi tulee kiinnittää huomiota kansalaisten valmiuksiin vastata esimerkiksi tietoturvaloukkauksiin, informaatiovaikuttamiseen, opettajien valmiuksiin kasvattaa oppilaita kriittiseen medialukutaitoon sekä yleiseen kyberriskitietoisuuteen yhteiskunnallisen resilienssin lujittamiseksi.

Valiokunta toteaa, että nyt käsiteltävänä oleva komission tiedonanto keskittyy nimenomaisesti osaavan kyberturvallisuusalan työvoimaan liittyviin haasteisiin eikä esim. tarpeeseen kehittää kansalaisten kriittistä lukutaitoa tai lisätä yleistä kyberriskitietoisuutta. Sivistysvaliokunta viittaa tässä yhteydessä kuitenkin asiantuntijalausuntoon, jonka mukaan kaikki opettajat ja opettajiksi opiskelevat eivät saa riittävästi koulutusta kriittisen lukutaidon tai verkkoturvallisuuden opettamiseen. Myös valiokunta pitää tärkeänä, että teknologinen kehitys otetaan huomioon opettajan-koulutuksessa ja opettajien täydennyskoulutuksessa.

Sivistysvaliokunta on käsitellyt tieto- ja kyberturvallisuusuhkiin varautumista aiemmin mm. turvallisuusympäristön muutoksesta annetun ajankohtaisselonteon yhteydessä. Sivistysvaliokunnan lausunnossa (SiVL 11/2022 vp — VNS 1/2022 vp) todetaan, että tieto- ja kyberturvallisuusuhkiin varautumisesta tulee huolehtia kasvatuksen ja koulutuksen eri toimijatasoilla oppilaitokset ja niiden tietojärjestelmät mukaan lukien.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Sivistysvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin täsmennyksin valtioneuvoston kantaan.

Valiokunnan lausunto SiVL 10/2023 vp

Helsingissä 5.12.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Nasima Razmyar sd
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Oskari Valtola kok
varajäsen Teemu Keskisarja ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Maiju Tuominen